

örökségnek egy szép és gazdag része. Egyben azt is bizonyítva vele, hogy ha az írott szó konkrét visszhangtalan maradt, sőt hosszú időre el is némult, a szellemi életnek bőven ömlő erei búvópatakként vitték tovább ezen a vidéken a népi teremtő ingéniumnak ezeket a csodáit.

A tíz mesemondó legérdekesebb alakja, s a legizesebb, stílusában legeredetibbnek tűnő mese, a *Kigyó-fújta királyfi* előadója egy hetvenhét éves cigány, Petrovics Imre. De ő még kisgyerek korában Szajánba került, juhászoknál szolgált, magyar lányt vett feleségül, úgyhogy a környezet teljesen magába olvasztotta. A mese a magyar nyelv közvetítésével jutott hozzá — más nyelven nem is mesél, bár szerbül is tud —, de az ő előadásában, a szerbből vett töltelékzavakkal és eleven észjárásának finom asszociációival a mese egészen friss színeket kap, s az eredetiség látszatát kelti.

A mesét egyébként Banó István jegyezte le elsőnek ezen a vidéken, Zentán Molnár G. Károly előadásában, s a *Kalangya* 1943. évfolyamában adta közre. Az összehasonlítás fölöttébb tanulságos. Az öreg zentai kosárfonó a népmesének még a klasszikus formájához ragaszkodott, míg Petrovics Imre csaknem szabad kreációban formálta át a tündérmesét.

És eközben meg sem ütközhetünk a tényen, hogy a mesének a Tisza sem állhatta útját, hiszen a népek szellemi vércseréjének sokszor a nyelvkülönbség sem lehet akadálya.

És mégis jóleső érzéssel állapíthatjuk meg a magyar nyelvközösség egységes népi mítoszáit.

Beszédes Valéria könyve, a *Jávorfácska* egyéb, ha nem is meglepő, de annál inkább intő tanulsággal is szolgál a mesemondás hagyományának megszakadására felhívva. Megállapítása természetesen nemcsak Szajánra vonatkozik, de érvényes minden vidékre, ahol a megváltozott társadalmi rendszer új világot teremtett és lebontotta a falut a várostól és a nagyvilágtól elválasztó falakat. A tizenkettedig órában vagyunk tehát a magyar népi kulturális örökség begyűjtését illetőleg. S hogy Beszédes Valéria szép és fontos munkája miért szorult mégis az Életjel szerényebb, s talán nem sértő, ha azt mondom: szerényebb kiadására, amikor pedig erre nálánál nagyobb anyagi és erkölcsi kerettel rendelkező szerveink vannak, egyszerűen rejtély.

Pedig a kiváló magyar néprajztudós, Katona Imre értő és megbecsülő előszavával megjelent kötet kétségkívül egész szellemi életünk értékei közé tartozik.

HERCEG JÁNOS

ÚJABB KÉTNYELVŰ VERSESKÖTETEK

KONCZ ISTVÁN — ISTVAN KONC: *Versek — Pesme*.

Válogatta és az utószót írta: Végel László.

Fordította: Salgó Judit.

Narodna knjiga, Beograd, 1978.

BÖNDÖR PAL — PAL BENDER: *Versek — Pesme*.

Válogatta és az utószót írta: Utasi Csaba.

Fordította: Vickó Árpád.

Narodna knjiga, Beograd, 1978.

Két új versesköttel gazdagodott a párhuzamos fordításokat kedvelő olvasók számára megjelentetett két-

nyelvű kiadványok száma. Koncz István költészetének húszévi terméséből Végel László szerkesztett utószó-

val ellátott igen szép és gazdag válogatást, Böndör Pál verseiből pedig Utasi Csaba állított össze gyűjteményt. Koncz István költeményeit Salgó Judit, Böndör Pál verseit pedig Vickó Árpád ültette át szerbhorvát nyelvre.

Koncz István verseiben — ahogyan azt Végel László a könyvhöz írt kimerítő tanulmányában hangsúlyozta — „az emelkedett, retorikus költői nyelv pátosza és a mindennapi nyers szónyalábok, az impulzív, befejezetlen, kemény, rövid mondatok találkoznak”. S ily módon talán éppen a kifejezésmód egyidejű emelkedettsége és tömörsége az, ami Koncz István költői nyelvezetére a legjellemzőbb. Verseiben minden szónak megvan a maga hajszálpontosan meghatározott súlya, helye és szerepe a mindenkor logikus (!) jelentés szerint. Az ilyen versek fordítása, ahol minden árnyalatnyi különbség döntő fontosságú lehet, nem könnyű, ám annál szebb feladat. Ennek a feladatnak a megoldása, sajnos, nem sikerült a fordítónak maradéktalanul.

Salgó Judit fordításaiban gyakoriak az árnyalatnyi és a nemcsak árnyalatnyi tévedések, amelyek az eredeti vers tartalmi jelentésének, hangulatának és hatásának eltolódását, megmásítását eredményezik. Így például Koncz István egyik legszebb verse, a lírai népdalok varázsos hangulatát idéző *A szép Tisa és más* Salgó Judit fordításában az eredetinek csak erejét veszített, elhomályosított képét nyújtja. *A szép Tisa és más* cím tömör sokatmondásával arra utal, hogy a versben a szép Tiszáról és (még valami) másról lesz szó. A *más* szó különbözőséget, szembehelyezkedést sejtet, ami a vers szövegéből láthatóvá is válik. Ezt a címet így kellett volna lefordítani: *Lepa Tisa i nešto drugo*. Ehelyett a fordító ezt a sokat sejtető szót a semmitmondó *ostalo*-val fordította le: *Lepa Tisa i ostalo*. *I ostalo* annyit jelent mint *és a többi*. Hogy ennek a kifejezésnek, amelyet így szoktunk rövidíteni: stb., milyen csekély a súlya, arra fölösleges kitérni. A vers első és utolsó sora: „A part ellenségem.” Salgó Judit fordításában: „Obala mi je protivnik.” Ez megint csak elvon az eredeti kifejezés erejéből, sőt valódi jelentéséből is, mivel *protivnik* ellen-

felet, és nem ellenséget jelent (*neprijatelj* lett volna a helyes fordítás), s a két szó között minden hasonlóságuk mellett is nagy a jelentésbeli különbség. És így tovább, a fordítás majdnem minden sorában talá-lunk valamit, ami nem azt, vagy nem éppen azt jelenti, amit kellene. Csak még egy példát ugyanebből a versből: „Hullám árján / zöldes az árnyék” a fordító megoldásában: „Povrh talasa / senka dugorepa”. Ez a „hosszú farkú” árnyék nemcsak a költői kép eltorzítását vonja maga után, de az egész vers szépségének és költőiségének is árt.

De vannak Salgó Judit fordításának ezeknél nagyobb eltérései is. Így például *A vers leleplezése* című vers átültetésében a nem kevesebbszer, mint ötször előforduló refrén az eredetiben így hangzik: „A műhely távlata túl van minden képhátáron.” Salgó Judit fordításában pedig: „Perspektiva scene je izvan svih međa slike.” Hogy az egyértelmű jelentésű *műhely* szót miképpen lehet *scená*-ra fordítani, azt legfeljebb csak találgatni lehet. A vers negyedik részében található a következő két sor: „Titkon / áldoz a táltos”, s a fordításban ezt olvashatjuk: „Nad tajnom / čara vrač”, ami magyarául annyit jelent: „A titok fölött / varázsol a jó”. A helyes szerb fordítás ez lett volna: „Tajno / prinese žrtvu žrec”, mivel *titkon* nem azt jelenti, hogy *rajta a titkon*, mint ahogyan a fordító vélte, hanem azt, hogy *titokban*; a *táltos* ebben az esetben pogány áldozópapot jelent, amire megvan a pontos szerb kifejezés: *žrec*; *áldozni*, áldozatot bemutatni pedig: *prineti žrtvu*.

Még ezeknél is komolyabb hibákra akadunk a *Törvény* című költemény III. részének harmadik versszakában. Ez a versszak eredetiben így szól:

„Szépség,
most érted,
hogy úgy csodálhassalak,
lelkemet eladom, és
véreimet is, hogy út se lehessen
vissza,
mint forrás,
törvényednek zálogba adom.”

Salgó Judit fordítása:

„Lepoto,
sađ shvataš
moju zadivljenost,
prodaću dušu
i krv, da im ne bude
povratka,
kao ni izvora,
u zalog ih dajem tvom zakonu.”

A fordító tévedése, hogy az *érted* szót, amely itt névmás (*teérted* jelentésben) úgy fordította, mintha ige lenne, azt a logikátlanságot eredményezte, hogy a költő lelkét és vérért el is adja és zálogba is adja. Ez pedig nem lehetséges, legalábbis egyidejűleg nem, és ebben a sorrendben semmiképpen sem. (Előbb eladni, azután zálogba adni!) Az eredetiben nem is ez áll, hiszen ott az *eladom* csak a lélekre, a *zálogba adom* pedig csak a vérre vonatkozik. A helyes fordítás így lenne:

„Lepoto,
sada za tebe,
da bih tako mogao da ti se divim,
dušu svoju prodajem, a
krv svoju, da ne bude ni puta
nazad,
poput izvora,
tvom zakonu u zalog dajem.”

Vickó Árpád átültetései Böndör Pál kötetében a helyenkénti árnyalatnyi különbségektől eltekintve sikereseznek mondhatóak. Ilyen elhibázott árnyalat például a *hűvös* szónak *hladovit*-ra való fordítása több versben is. *Hladovit* elsősorban *aranyékos-t* jelent; ahol mi azt mondjuk: *hűvös*, ott a szerb nyelvben a *svež* szóval találkozunk. Így például a *Szöveggyűjtemény* című költemény első sora: „Egy hűvös tavaszi napon” Vickó fordításában „Jednog hladovitog prolećnog dana”. Helyesebben: Jednog svežeg prolećnog dana. Ugyanúgy a *Szigorúan bizalmas* című vers utolsó szavai: „Borospincék hűvöse”. Vickó fordításában „Hladovina vinskih podruma”. Helyesebb lenne: Svežina vinskih podruma. Vickó Árpád fordításaival kapcsolatban még csak annyit, hogy amennyiben egy fogalomra megvan az eredeti, általánosan ismert szerbhorvát szó, akkor azt kellene használni, és nem idegen eredetű kifejezést. Tehát *Kolekcija tekstova* helyett *Zbirka tekstova*, *retorika* helyett *beseda* stb.

KENYERES KOVÁCS MARTA

„AMIRŐL ÁLMODOM ÉS AMI TÖRTÉNIK VELEM”

BRASNYÓ ISTVÁN: *Alom*.

Forum, Újvidék, 1978.

Amiről álmodom és ami történik velem Ivo Andrić egyik költeményének címe, de bátran jellemezhetnénk ezzel a mondattal Brasnyó István gyermekverskötetét, az *Almot* is.

Álmok és történetek. Álomba, látomásba forduló esemény-szikrák, valóságos „történetekbe” torkolló álmok. S mindenütt ott világlik a szeretet aranyfényű szövőtetke. Annak a gyermeknek szeretete, aki mindezt végigéli, végigálmodja; de a táj legapróbb elemének szeretete is. Ebben a szelíd fényű ragyogásban minden megszépül, átlényegül, megigézódik, mint a Puck és Oberon jár-

ta erdőben. Csak épp a játékos csalafintaság, a poén fintora vagy bukfence, a tréfa tarka kárpítja hiányzik. Mondjuk így: „hiányzik”? Inkább: nem ennek a költészetnek sajátja.

Valami súlytalan lebegést érzékelünk e versnek olvastán, mint mikor a nemes gázzal telt ballon a meleg levegő áramlatában fölfelé emelkedik. Egy olyan lélek megnyilatkozásait olvashatjuk itt, amelyet át- meg átjár a vidék varázsa. Ahogy a festő Odilon Redon egyszer pár napra szobájába zárkózott, hogy a tárgyak lelkét megismerje, ilyen lélekre es-